

УДК 821.161.2.09

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-212-30>**ПОЕТИКА ТОПОСІВ ПРИРОДИ В ЛІРИЧНОМУ ЦИКЛІ
«КОХАННЯ ПО-ЛЮДСЬКОМУ» АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО****POETICS OF NATURE TOPOSES IN THE LYRIC CYCLE
“LOVE IN THE HUMAN WAY” BY AGATHANGEL KRYMSKY****Ніконова В. Г.,*****orcid.org/0000-0002-0324-4217****доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри романо-германських мов
Національної академії Служби безпеки України*

Стаття присвячена осмисленню поетики топосів природи у циклі «Кохання по-людському» з ліричної збірки «Пальмове гілля» Агатангела Кримського. У науковій розвідці розкрито специфіку ліричного героя-космополіта як мандрівника давно відомими йому місцями в гонитві за власними думками, простежено поетичні стратегії інтеграції топосів до поетичного циклу «Кохання по-людському».

Вивчення оригінальних поезій А. Кримського в контексті літературної доби *fin de siècle* (кінець XIX – початок XX ст.) є напрочуд актуальним, адже надає змогу скласти загальне уявлення про специфіку системи образів і символів, тематику та проблематику творів доби українського модернізму.

Топіка лірики «зламу віків» зазвичай розгортається у фабулу сходження людини до «трансцендентного прихистку» шляхами трьох стихій – води, землі та повітря. Світ ліричного героя умовно поділений на «високе» та «приземлене», що виражаються особливими природними топосами гір, лісів, моря та землі. Універсальні топоси природи у творчій свідомості А. Кримського не завжди відповідають загальноновстановленим уявленням про них, оскільки багато в чому пов'язані із власним життєвим досвідом лірика, а не типовими образами. Гори для ліричного героя А. Кримського є простором саморефлексії, краси, вони встановлюють зв'язок із Богом. Степ у рецепції автора збігається з традиційним його сприйняттям в українській літературі і тісно пов'язаний зі зціленням душі, пошуками власного коріння. Поетика топосу моря контрастує із традиційними фольклорними уявленнями про стихію води. Осмислення поетики топосів природи у циклі «Кохання по-людському» надає можливість стверджувати, що лірика Агатангела Кримського звучить в каноні літературної доби кінця XIX – початку XX ст., збагачуючи традиційну топіку новими сенсами, джерелом натхнення для яких є передусім власний життєвий досвід автора.

Ключові слова: А. Кримський, лірика, модернізм, наратор, інтертекстуальність, літературна рецепція, топоси природи.

The article is devoted to the understanding of the poetics of nature topos in the cycle “Love in a Human Way” from the lyrical collection “Palm Branch” by Agathangel Krymskyi. The research reveals the specificity of the lyrical hero-cosmopolitan as a traveller to places known to him before in pursuit of his own thoughts; the poetic strategies of integrating topos into the poetic cycle “Love in a Human Way” are also traced.

The study of A. Krymskyi's original poems in the context of the *fin de siècle* literary era (the end of the 19th – beginning of the 20th century) is relevant, as it allows us to form a general idea of the specificity of the system of images and symbols, the themes and problems of the works of the era of Ukrainian modernism.

The topic of the lyrics of the “turn of the century” usually unfolds in the plot of a person's ascent to a “transcendental shelter” through the paths of three elements – water, earth and air. The world of the lyrical hero is conventionally divided into “high” and “down to earth”, which are expressed by special nature topos of mountains, forests, sea and earth. Universal nature topos in the creative consciousness of A. Krymskyi do not always correspond to generally established ideas about them, since they are largely connected with the lyricist's own life experience, and not with typical images. Mountains for the lyrical hero A. Krymskyi are a space of self-reflection, beauty, they establish a connection with God. The steppe in the author's reception coincides with its traditional perception in Ukrainian literature and is closely connected with the healing of the soul, the search for one's own roots. The poetics of the topos of the sea contrasts with traditional folklore ideas about the element of water. Understanding the poetics of nature topos in the cycle “Love in a Human Way” makes it possible to assert that the lyrics of Agathangel Krymskyi is in tune with the canons of the literary era of the late 19th – early 20th

centuries, enriching the traditional topic with new meanings, the source of inspiration for which being primarily the author's own life experience.

Key words: A. Krymsky, lyrics, modernism, narrator, intertextuality, literary reception, nature topos.

Постановка проблеми. Сучасна вітчизняна наука про словесність, одночасно зі стрімким розвитком, усе частіше повертається до витоків або тяжіє до вивчення спадщини знакових постатей, без яких її існування в нинішніх реаліях неможливо уявити. Одним із завдань літературознавства є створення комплексного уявлення про етапи й особливості розвитку вітчизняного письменства, виокремлення специфічних рис, що вирізняють українську літературу з-поміж інших літератур світу.

В умовах російсько-української війни, справедливої боротьби нашого народу з новітніми варварами, напрочуд актуальним видається вивчення української літератури початку ХХ століття, творчого спадку митців, репресованих в імперську добу. Це сприятиме поглибленому розумінню життєдіяльності вітчизняної інтелігенції періоду «червоного терору». Особливу увагу в цьому контексті привертає художня творчість Агатангела Кримського, вченого-орієнталіста, письменника, лінгвіста, етнографа, громадського діяча. На жаль, до відновлення державної незалежності України уявлення про А. Кримського, справжнього велетня вітчизняної науки й культури, було вкрай збідненим. Іще менше дослідницької уваги випало на долю його художніх писань, зокрема й поетичної збірки «Пальмове гілля». Натомість осмислення поетики збірки й окремих її частин (циклу «Кохання по-людському») дозволить реципієнтові глибше зануритись у складний художній світ митця і вченого та доповнити картину сприйняття топосів природи в українській літературі, що становить актуальність пропонованої розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постать А. Кримського у вітчизняному літературознавстві і нині залишається мало дослідженою, з огляду на низку причин, найголовнішою з яких є репресії щодо митця і вченого, а також знищення значної частини його приватного архіву. Аналізу його творчого доробку, зокрема і поетичного, присвячено низку вітчизняних наукових розвідок. Це, зокрема, праці О. Бабишкіна (літературний портрет А. Кримського) [1]; О. Тележкіної та О. Кір'янової, які вивчали специфіку художньо-виражальних засобів у мовно-поетичній палітрі митця [2]; Н. Поляруш та І. Хоцянівської, які присвятили особливу увагу вивченню багатогранності творчої особистості письменника [3]. Втім зазначені наукові розвідки лише підтверджують необхідність подальшого вивчення художнього спадку А. Кримського в розрізі доби модернізму, оскільки студій такого плану досі немає.

Метою дослідження є аналіз рецепції топосів природи у творчій свідомості А. Кримського й осмислення специфіки поетичних стратегій інтеграції топосів до поетичного циклу «Кохання по-людському» зі збірки «Пальмове гілля».

Виклад основного матеріалу. Ліричні твори А. Кримського, представлені у єдиній поетичній збірці «Пальмове гілля», є досконалим поєднанням авторського самовираження та рецепції літературних тенденцій епохи *fin de siècle*. О. Бабишкін у літературному портреті митця зазначає, що в поезіях «Пальмового гілля» вимальовується образ людини епохи *fin de siècle*. Літературознавець характеризує представників цієї доби як знервованих і, по суті, безплідних героїв, котрі мучилися над питанням, чи можуть вони любити як усі, і страждали від нерішучості, від того, що міркували над своїм коханням, а не любили [1, с. 43].

Саме такими рисами наділений ліричний герой митця і вченого-орієнталіста впродовж практично всіх оригінальних поезій ліричного циклу «Кохання по-людському». Модерн у літературознавстві пов'язують з експериментаторством, формотворчістю, тяжінням до умовних засобів [4, с. 392]. Поезії «Пальмового гілля» від початку до кінця просякнуті художніми пошуками, вони надають нового дихання традиційним образам і сюжетам, цілком відповідаючи духу європейського модернізму.

Літературознавиця С. Павличко зауважує, що лірика модерністів, по суті, не була поезією в точному розумінні цього поняття, радше виявом теоретичного дискурсу; натомість мала описувати любов і ряд інших почуттів (самотність, самогубчі поривання, нудьгу, меланхолію), а краса виявлялася тільки в описах природи [5, с. 191]. Дослідниці Л. Ткач та І. Рибалко чітко окреслюють проблематику літератури декадансу, виокремлюючи, передусім, тему швидкоплинності людського життя, а також прагнення наповнити кожен мить красою, насолодою, повнотою почуттів [6, с. 187].

Мотив швидкоплинності буття, меланхолії, самотності та роздумів над тим, що таке кохання і які його форми, – центральні теми «Кохання по-людському», тоді як описи природи є одними з основних формотворчих засобів поезій циклу. Особливої уваги, з огляду на те, що А. Кримський, як лірик-модерніст, крізь призму власної літературної рецепції акумулював у поетичній творчості загальновідомі образи і сюжети, заслуговує аналіз способів інтерпретації образних універсалій – топосів природи.

Т. Динниченко, аналізуючи роль і місце топосів у творчості модерністів, визначає топос як культурну константу, що «несе в собі культурний генетичний код, забезпечує спадковість культурного й літературного процесів і, водночас, під впливом світоглядних установок кожної епохи нарощує нові смисли, які, накопичуючись, складають парадигму конкретного топосу у визначений момент часу» [7, с. 12].

З огляду на тематику української поезії *fin de siècle*, варто погодитися з твердженням науковців про те, що топіка лірики означеної доби розгортається в особливу фабулу сходження людини трьома шляхами: морем, землею та повітрям (небом) – до трансцендентного «прихистку» [6, с. 189].

Топоси природи в інтимній та громадянській ліриці А. Кримського є не лише інтекстами; на стилістичному рівні вони відіграють роль пейзажу, що оприявлено автором за допомогою так званого психологічного паралелізму – «контрастного протиставлення, або зіставлення картин природи з душевним, емоційним станом людини» [8, с. 159]. Поезії «Кохання по-людському» – це динамічна мандрівка ліричного героя-космополіта давно відомими йому місцями в гонитві за власними думками. Т. Доній зазначає, що поети, відображаючи у своїх творах певний географічний простір, відтворюють не стільки сам простір, як своє уявлення про «першоджерело», що було прамоделлю простору, що існує насправді [9, с. 189]. Тому топоси природи, які формують експозицію циклу «Кохання по-людському», і змінюються в синхронії з розвитком подій, є нічим іншим, як формою репрезентації уявлення та сприйняття Агатангела Кримського.

Пошуки, поневіряння та сумніви ліричного героя А. Кримського резонують із картиною навколишнього середовища. У рядках поезій «Кохання по-людському» наратор подає (на відміну від циклу «Нечестиве кохання») зокрема і плотське кохання, в якому намагається розібратися його герой; традиційно звертається до пошуків сенсу буття; присвячує окрему увагу любові до батьківщини та дихотомії понять «свій» – «чужий».

А. Кримський у підзаголовку до циклу «Кохання по-людському» заявив, що поезії є «спостереженнями з Кавказу», хоча переважна більшість із них виходить за межі окресленого автором хронотопу. Ліричний калейдоскоп переносить читача сторінками біографії автора, стрімко змінюючи локації, пейзажі, образи, настрої. Наскрізним мотивом циклу, попри те, що у ньому розкрито багато екзистенційних питань, є тема національної ідентичності та самоусвідомлення письменника-космополіта. Автор неодноразово наголошує, що ліричний герой перебуває на чужині, та натякає реципієнтам на його духовний родовід різними інтертекстуальними формами, зокрема алюзіями на творчість корифея українського письменства Тараса Шевченка (у заголовках, образах тощо). Окрему роль у розкритті теми національної ідентичності відіграло змалювання таких природних топосів як гори, земля.

Поетика топосів природи у циклі «Кохання по-людському» має чітку структуру: простір у поезіях ніби розділений навпіл – є «вгорі» і є «внизу» («божественне» і «земне»). Гірські

вершини в поезіях циклу не є константою, вони щоразу викликають у ліричного героя нові думки та емоції, відповідно ліричний герой щоразу опиняється у новому місці, яке змальовує багата уява митця. Топос гірських вершин у літературі є символічним утіленням чистоти, недоторканості, дива та божественності [9, с. 184]. Еволюцію топосу гір у рецепції українських письменників можемо простежити ще від Г. Сковороди. У художньому світі видатного українця скелясті верхи гір є підвалинами духовного злету, простором, звідки особливо легко підноситься молитва [10, с. 5]. До образу гір та оспівування краси недосяжних висот у прозі та ліриці зверталось багато українських модерністів, зокрема І. Франко, Леся Українка, М. Коцюбинський, М. Драгоманов, Ю. Федькович, Г. Хоткевич та інші. Так, наприклад, у творчості Лесі Українки топос гір асоціюється насамперед із Голгофою, а герої, що обрали божественне, небесне, у земному житті мусять пройти власний тернистий шлях до омріяного [10, с. 335].

Гори у поезіях циклу є поліполярними. Якщо в одних ліричних творах реципієнт може чітко уявити пейзаж і локацію, в якій перебуває ліричний герой, то в інших читач може лише здогадуватися про експозицію. Кавказькі гори в рецепції А. Кримського є місцем сили, звільнення від тягарів, зв'язку з божественним. Письменник зображує їх вище «земного», порівнює з райським садом, а ліричний герой у горах знаходить себе і для нього настає новий світанок: *«Де Кавказькі гори / Хиляться над морем, / Там я розлучився / З застарілим горем. / Де Кавказькі кори / Квітнуть райським садом, / Там я розлучився / З давнім сумом-гадом»* [11, с. 40].

Оскільки цикл «Кохання по-людському» складається не лише з авторської лірики, а й з переспівів європейських і східних поетів, топос гір набуває й іншого тлумачення. Так, скажімо, у перекладі із Саффо немає чіткої згадки про місце подій, втім розуміємо, що автор переніс ліричного героя на Олімп – місце для обраних, воно нерозривно пов'язане з божественним і вічним: *«То щастя небесне – сидіти з тобою! / Зрівнявся з богами щасливець такий»* [11, с. 45]. У цій же поезії спостерігається симбіоз метафоричної і буквальної рецепції: ліричний герой фізично відчуває своє перебування на вершині під пекучим сонцем, водночас він готовий прийняти холод та увійти у вічний світ потойбіччя: *«Обличчя горить і скроплюється потом, / Ба й трепет холодний мене обгорта. / Я блідну, неначе посохле бадилля, / І чую, як смерть надліта»* [11, с. 46].

У переспіві з роману про Антару перед читачами з'являється інший образ гір, просякнутий колоритом Сходу й окреслений його кліматичними особливостями. Якщо Кавказ бував барвами, Олімп був вершиною божественного, то близькосхідні гори є зневодненими, практично неживими. Життя в них може вдихнути тільки божественне створіння – жінка: *«Дикі, голі, сірі скали!.. / Хай в о н а по них іде, / То зіллями і квітками / Кожна скеля поросте»* [11, с. 44].

Гори – центральний образ і елемент пейзажу інтимних поезій циклу. Вони є місцем, де ліричний герой має можливість зупинитися та насолодитися життям, де він осмислює буття й отримує насолоду від безмежності світу, здобуває абсолютний спокій. Підтвердження цій емоційній палітрі у автора поезій знаходимо у його приватному епістолярії. Так, у листі до брата Юхима від 19 (31) грудня 1896 року А. Кримський писав: *«Я не можу пояснити тобі те відчуття, що постійно охоплює мене при виді природи, скажу тільки, що це почуття неймовірне. Я прийшов сюди (гори – авт.) децю засмученим (серце знову починає боліти), але через дві хвилини я одразу відчув, що у мене все відлягло від серця. Через п'ять хвилин вигляд високих гір зі сніжною вершиною Санін і вигляд безмежного моря привели мене у стан напівзабуття, напівдрімоти. Чекай, пройде ще декілька хвилин, – і на душі з'явиться таке відчуття повного задоволення, значимості, які ні з чим порівняти не можна. Природа ця не наводить на мене мрійливості, а навпаки, породжує таку незвичайну душевну рівновагу, таку безпристрасність, що не залишається і місця для того, щоб мріяти»* [12, с. 78].

Східними подорожами та сходженнями ліванськими вершинами навіяна практично вся кольорова палітра топосів природи у поезіях «Кохання по-людському». У листі до Юхима

Кримського від 6 липня 1897 р. поет в усіх барвах змальовує гірські пейзажі, що залишили в його пам'яті відбиток на все життя: *«Я сьогодні дивився на лівий (західний) хребет Шуейрської подошви. Яка краса! ... Не можу описати. Знаю лиш те, що за чверть години, яку я провів на одній із вершин, я відчув, що моє серце стиснулося від захвату, потім я був готовий плакати, а потім забув про все. ... Сонце (багряне) тонуло в морі. Море було кольору ніжної лазурі. Приморська смуга Сирії, глибоко-глибоко внизу, була вкрита «розсипаними, як комашня, містами (або селами) і лісами, що схилилися, як дрібна травичка». ... Санін, який зазвичай є білим, на заході сонця перетворився у ніжно-рожевий. Скелясті гори виглядали то блакитними, то фіолетовими, а лісисті гори переливалися зеленими кольорами, як смарагд, і виблискували під останнім промінням сонця»* [12, с. 165].

Топос моря також широко представлений у поезіях циклу. Однак у художній рецепції наратора він є не завжди співзвучним з образами української мариністичної традиції [13, с. 111-118], оскільки у фольклорних творах море співвідноситься здебільшого з негативними змістовими конотаціями («далеке», «чуже», «незнане», «небезпечне», «суєтне») і виступає у якості алегорії.

Саме ж море у поезіях А. Кримського є, ймовірно, ще одним символом вічності, воно не ідентифікує бурхливість і нестримність: *«Спить морська глибина / Води тихі і положі»* [11, с. 41]; *«В тих морях ми й по смерті / Зійдемося знов, / І знову нам засяє / Свята любов»* [11, с. 49]; *«Голубеє море і Кавказ зелений / Чаром, мов кадилом, дихають на мене, / Я дивлюсь, дивлюся в бірюзову даль ...»* [11, с. 44]. Солоне море виступає алегорією життя без солодкого кохання: *«Ой не пийти воду з моря: / То ж солоні гіркота!.. / Дасть вона своєї слини – / Посолодшає вода»* [11, с. 44].

Окрім того, водна стихія в поезіях «Кохання по-людському» представлена декількома додатковими локусами – невеликих течій, а також фонтану. Наприклад, у поезії на іспанський мотив, з'являється образ такого ж нестримного та запального, як самі іспанці, фонтану: *«З-поза срібного туману / Хвиля срібного фонтану / Плеще та бринить»* [11, с. 52]. Молода течія з'являється у текстах поезій для контрасту з морем, адже море асоціюється з вічністю, а «течійки» символізують незайманість, недосвідченість, свіжість, що приваблюють ліричного героя: *«І течійка тут журкоче / Та й до себе заклика ... / Ні, ніхто-ніхто не зможе / Проминуть цього кутка!»* [11, с. 41]; *«Привітно несе течія-дзюркотонька / Прозору воду»* [11, с. 58].

Стихія землі представлена різними топосами – це зокрема ліс, степ, сад. Сам образ землі як краю у літературній рецепції А. Кримського постає у двох іпостасях: рідні землі та чужина. З певною циклічністю у поезіях з'являються чітко окреслені пейзажі незнайомих або знайомих, але далеких місць. Водночас окремі вірші циклу сповнені автентичними образами, локальними фітосимволами, що контрастують з екзотичними, визначеними експозицією твору. Наприклад, у рядках *«Кипарис уквітчала гірляндами / Чайная роза. / Бідне серце закручує путами / Вродниця гожа. / На задумане дерево віється / Любе дихання. / А до серця мого добувається / Голос кохання»* [11, с. 41] простежуємо паралель між зраненим серцем ліричного героя та кипарисом – екзотичною рослиною, що символізує печаль і скорботу, до яких намагається достукатися голос кохання, уособленого чайною рожею.

Топос степу, представлений різними локусами (ниви, лани тощо), є для ліричного героя «Кохання по-людському» місцем сили, душевного спокою та рівноваги. Поділяємо думку І. Приліпко про те, що перебування ліричних героїв, як, власне, і автора, в межах топосу степу формує усвідомлення етногенетичних коренів, зцілює душу, загострює відчуття рідної землі [14, с. 58]. Певною мірою топос степу з усіма його локусами й образами у поезіях А. Кримського резонує з впорядкованістю життя, циклічністю, закономірністю: *«Глянь, прийшла весна-красна; / ... / Загорівся людський труд, / Скрізь – поорані ниви»* [11, с. 41]; *«Роза, лілії, тюльпани – / Щастя літньої пори»* [11, с. 42]; *«Ніколи, ніколи тобі не вернутися / В душу мою! / Одірваний фінік не вернеться знову / На гілку свою»* [11, с. 56].

Різновекторно представлений на сторінках збірки А. Кримського топос лісу. На думку Н. Тихолоз, ліс як символ душі, зокрема несвідомого її шару, міцно пов'язаний із архетипним для людської психіки мотивом блукання [15, с. 672]. Ліричний герой виходить у невідомий, незвіданий простір (топос лісу): *«Я покинув хату любки / І ступаю тихо вниз / Серед сутінку нічного / У густий, розлогий ліс»* [11, с. 51]. У поезіях з'являється локус бору, що нанизує на мотив блукання певну безпроглядність і приреченість: *«Я йду серед бурі / В дрімучий бір»*; *«Єсть гіршії пущі, дикішії гущі: / Мої думки»* [11, с. 55]. Протилежним до топосу лісу в поезіях А. Кримського є топос саду – далекого від цивілізації божественного простору, у якому ліричному героєві нарешті вдається знайти себе та душевну рівновагу: *«Де Кавказькі гори / Квітнуть райським садом, / Там я розлучився / З давнім сумом-гадом»* [11, с. 40].

Саме земля як узагальнений топос – центральний елемент побудови громадянських поезій циклу, оскільки процес національної самоідентифікації ліричного героя найяскравіше простежується у паралелізмі із земними елементами. Громадянським маніфестом А. Кримського виступають рядки, присвячені Україні: *«Мій краю! За тебе прийнять не лякаюсь / Найгіршого лиха, / Бо всякеє горе, недоля, скорбота / Тепер мені втіха»* [11, с. 50].

У ліриці А. Кримського знаходимо притаманне творам українського модернізму протиставлення топосів землі та гір: реального та небесного. Поетику цих топосів у творчості лірика частково пояснює його біографія, адже з листа до сестри Марії (серпень 1897 року) дізнаємось про рецепцію цих образів у свідомості самого автора: *«Красивд дуже гарний, але здавленість гір іноді мене обтяжує. Вічні гори і гори іноді мене просто пригнічують і уві сні я іноді бачу, ніби навколо мене безмежні рівнини, з усіх сторін видніється горизонт, і мені дуже вільно, дуже радісно. ... Гори, правда, навіюють думки про незалежність, але іноді думається, що лише рівнини здатні врятувати людину від вузьких поглядів у прямому і переносному сенсі»* [12, с. 198-199].

А. Кримському, як і його ліричному герою, який може досягнути будь-яких висот і дивиться на світ із висоти власного багатого досвіду, для того щоб жити і рухатися вперед, важливо мати і відчувати землю під ногами. В широкому сенсі саме цю ідею розкриває поетика топосів природи у ліричному циклі «Кохання по-людському». Світ ліричного героя поділений між двома просторами, що існують «вгорі» і «внизу» – у горах і на землі. Своєрідною «буферною зоною» для ліричного героя є ліс – середовище, де він залишається наодинці з собою, блукає і намагається вийти з невідомості, та море, яке попри типові образи, що асоціюються з ним, у ліриці А. Кримського є уособленням вічності, помірності, подекуди мудрості.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Поетичний цикл А. Кримського «Кохання по-людському» зі збірки «Пальмове гілля» є яскравим літературним твором епохи fin de siècle. Модерністська поезія передбачає залучення різних форм інтекстів до оригінальних поезій цієї доби. Однією з основних форм інтертекстуальності в досліджуваному поетичному циклі є використання універсальних топосів природи (гори, степ, море), що у творчій свідомості А. Кримського не завжди відповідають загальноновстановленим уявленням про них, оскільки багато в чому пов'язані з власним життєвим досвідом лірика, а не універсальними образами.

Гори викликають у ліричного героя різні асоціації. Якщо традиційно гірські вершини асоціюються із недоторканістю, божественністю та чистотою, для лірика це простір саморефлексії, відповідей та питань, зв'язку з Богом і краси. Степ у рецепції А. Кримського збігається з традиційним його сприйняттям в українській літературі і тісно пов'язаний зі зціленням душі, пошуками власного коріння та загостренням почуття рідного краю. Бурхливе та неспокійне море у поезіях «Кохання по-людському» видається тихим, спокійним, символом вічності, що досить різко контрастує із традиційними фольклорними уявленнями про стихію води.

Отже, у художній рецепції А. Кримського простежується накладання авторських спостережень на національний досвід. Поету вдалося майстерно вплести топоси природи, створивши

з них передовсім художні прийоми: ці топоси є елементами пейзажу, відбивають душевний стан ліричного героя, виступають метафорами. Топоси природи формують експозицію лірики, відповідають за її настрій, без перебільшення є одними із формотворчих елементів у процесі створення поетичного циклу, що підкорив читачів не лише згадками про Орієнт, а й традиційним, зрозумілим їм, але, подекуди і новим, сприйняттям традиційних топосів природи в українській культурі.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в осмисленні архетипних образів збірки «Пальмове гілля» та її інтертекстуального поля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бабішкін О. К. Агатангел Кримський: літературний портрет. Київ : Дніпро, 1967. 114 с.
2. Тележкіна О., Кір'янова О. Художньо-виражальні засоби в мовно-поетичній палітрі Агатангела Кримського: типологія і функції. *Культура слова*. 2021. № 95. С. 174–183.
3. Поляруш Н. С., Хоцянівська І. В. Агатангел Кримський – багатогранна творча особистість. *Modern researches in philological sciences* : Collective monograph. Riga : Izdevniecība «Baltija Publishing», 2020. С. 323–338.
4. Галич О. А. Теорія літератури : підручник для студ. філол. спец. вищ. закладів освіти. Київ : Либідь, 2001. 486 с.
5. Павличко С. Д. Теорія літератури. Київ : Основи, 2002. 679 с.
6. Ткач Л. М., Рибалко І. В. Літературознавчий аспект категорії «топос» на прикладі української літератури fin de siècle. 2015. *Філологічні науки. Young Scientist*. № 1 (16). С. 186–189.
7. Динниченко Т. А. Типологія форм інтертекстуальності у французькій модерністській прозі (на матеріалі творів Андре Жіда) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06. Київ, 2016. 21 с.
8. Галич О. А. Теорія літератури : підручник для студ. філол. спец. вищ. закладів освіти. Київ : Либідь, 2001. 486 с.
9. Доній Т. М. Архетипи і топоси постмодерністської поезії України та США : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.05. Київ, 2018. 230 с.
10. Ісіченко І. Жорновий камінь серця: зі спостережень над метафориною Григорія Сковороди. *Слово і Час*. 2022. № 5 (725). С. 3–16.
10. Моклиця М. В. Модернізм як структура : філософія, психологія, поетика. Ред.-вид. відділ Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк. 2002. 391 с.
11. Кримський А. Ю. Пальмове гілля : екзотичні поезії / редактор Г. Т. Сингаївська. Київ : «Дніпро», 1971. 371 с.
12. Кримський А. Ю. Твори в п'яти томах ; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1973. Т. 5. Кн. 2 : Листи з Сирії та Лівану (1896–1898). 335 с.
13. Колінько О. Мариністика у світовій літературі: теоретичні виміри і художньо-естетичні домінанти. *Актуальні питання гуманітарних наук. Мовознавство. Літературознавство*. 2019. Вип. 26. Т. 1. С. 111–118.
14. Приліпко І. Л. Особливості топосу степу в прозі Олеся Гончара. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2019. Vol. VII (58). С. 58–64.
15. Тихолоз Н. «Той ліс – зразок ще первісного світа...» (Ліс у життєтворчості Івана Франка). *Іван Франко: дух, наука, думка, воля* : Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 150-річчю від дня народження І. Франка, м. Львів, 27 вер. – 1 жовт. 2006 р. Львів, 2008. Т. 1. С. 660–676.